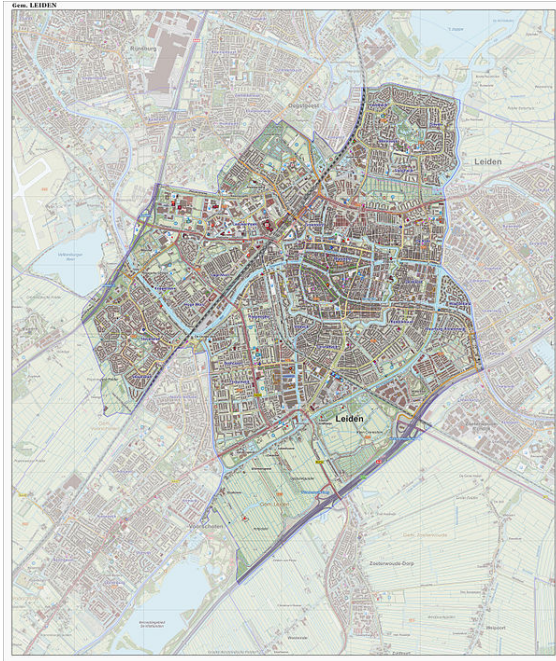

Leiden

Topografische gemeentekaart van Leiden

Leiden vanuit de lucht

Leiden (uitspraak^(info / uitleg)) is een stad en gemeente in de Nederlandse provincie Zuid-Holland.

Met 121.754 inwoners is Leiden, naar inwoneraantal gemeten, na Rotterdam, Den Haag en Zoetermeer de vierde gemeente van Zuid-Holland. Het aan elkaar vast gebouwde stedelijk gebied van Leiden (waar Oegstgeest, Voorschoten en Leiderdorp bij gerekend worden) telt 195.916 inwoners. Met 5524 inwoners per vierkante kilometer is het sinds 2014, na Den Haag, de dichtstbevolkte gemeente van Nederland.^{[1][2]}

De *Sleutelstad*, zoals de bijnaam van de stad, verwijzend

naar het stadswapen, luidt, heeft de oudste universiteit van Nederland. Daarnaast is de stad bekend om de rijke geschiedenis en de oude binnenstad, met grachten, monumentale bouwwerken en hofjes.

1 Naamgeving

De naam *Leithon* komt voor het eerst voor in de goederenlijst van de Utrechtse Sint Maartenskerk die is opgesteld tussen 777 en 866.^{[3][4][5]} Een populaire maar onjuiste verklaring voor de naam Leiden is dat deze is afgeleid van de Romeinse nederzetting *Lugdunum Batavorum*. In werkelijkheid lag die nederzetting niet ter hoogte van Leiden, maar bij Katwijk. Deze verklaring gaat terug tot 1500, toen in de Renaissance een hernieuwde interesse ontstond voor de Romeinse Tijd.

Later onderzoek op taalkundig gebied bracht het inzicht dat de naam waarschijnlijk is afgeleid van een Germaans sterk naamwoord *leitha* (of *lee* in Middelnederlands), dat waterloop, wetering of water betekent^[6]. Verbogen in datief pluralis verkrijgt men dan *leithon*, en wordt de betekenis dus *aan de* (datief) + *wateren* (meervoud). Deze betekenis past in de situatie van het oude Leiden dat niet aan een enkele rivier of wetering lag, maar aan de linkeroever van de Rijn, tegenover de plaats waar de Mare uitmondt in de Rijn, die van oost naar west vloeit, terwijl de Mare de waterweg naar het Noorden vormt.^{[7][4][5]}

2 Wapen en vlag

Het Leidse stadswapen bestaat uit een wit of zilveren schild met twee gekruiste rode sleutels. Het wapen verwijst naar Sint Pieter, de schutspatroon van de stad en naamgever van de voornaamste kerk, de Pieterskerk. Petrus zou van Jezus de sleutels van de hemel hebben ontvangen^[8] en is daarmee in de opvatting van de Rooms-katholieke Kerk de grondlegger van het pausdom, dat wil zeggen dat hij, na de hemelvaart van Jezus, diens plaatsbekleder (niet: plaatsvervanger) was op aarde, evenals de daarop volgende pausen. Vandaar dat vergelijkbare sleutels als die van Leiden voorkomen in het wapenschild van het Vaticaan.

Het officiële wapen van Leiden werd op 25 januari 1950 bij Koninklijk Besluit vastgelegd. Het toont een strijdbare, rode leeuw op een vestingmuur met de Latijnse wa-

Het wapen boven de poort naar de Burcht, hoek Nieuwstraat/Burgsteeg.

penspreuk “Haec libertatis ergo” (Dit omwille van de vrijheid), dat verwijst naar de tijd van het Nederlandse verzet tegen de Spanjaarden in de zestiende eeuw. De linkerklauw van de leeuw rust op een zilveren schild met twee gekruiste, rode sleutels. In zijn rechterklauw bevindt zich een opgeheven, zilveren zwaard met gouden gevest.

De stadsvlag, met de verhouding 3:2, bestaat uit drie gelijke horizontale banen in de kleuren rood-wit-rood. Aan de kant van de vlaggenstok bevindt zich een rode cirkel met daarin de twee gekruiste sleutels uit het wapen. De vlag is in 1949 vastgesteld door de gemeenteraad.

3 Geschiedenis

De stad ontstond als dijkdorp aan de zuidzijde tegenover een kunstmatige heuvel aan de samenvloeiing van de Oude en de Nieuwe Rijn. In de oudste vermelding daarvan, omstreeks 860, werd het toenmalige dorp Leithon genoemd. In de op deze heuvel gelegen burcht zetelde aanvankelijk een leenman van de bisschop van Utrecht, maar de burcht kwam omstreeks 1100 in handen van de graaf van Holland. De gunstig gelegen nederzetting kreeg in 1266 bevestiging van de reeds eerder verleende stadsrechten en ontwikkelde zich met haar bloeiende lakenijverheid tot een van de grootste steden van het gewest Holland. In 1389, toen de bevolking tot ongeveer 4.000 was gegroeid, moest de stad worden uitgebreid met het stadsdeel tussen Rapenburg (tevooren de zuidrand van de

stad) en de Witte Singel.

In 1420 werd Leiden, in het kader van de Hoekse en Kabeljauwse twisten veroverd door hertog Jan VI van Beieren. Op 1 maart 1512 stortte de ruim 100 meter hoge toren van de Pieterskerk bij een storm in. De toren, een van de hoogste van Nederland, werd nimmer herbouwd.

Leidens ontzet door Otto van Veen

In 1572 koos de stad de zijde van de anti-Spaanse opstand. De Spaanse landvoogd Requesens belegerde in 1574 de stad. Nadat dit beleg was afgeslagen - Leidens ontzet van 3 oktober 1574 - kreeg de stad in 1575 met de Universiteit Leiden de eerste universiteit van Nederland. De in vele bronnen gegeven verklaring dat stadhouder Willem van Oranje hiermee zijn erkentelijkheid aan de Leidenaren betuigde is enigszins twijfelachtig. Willem had namelijk een politiek/bestuurlijke reden voor de oprichting van een universiteit: de behoefte aan goed opgeleide getrouwen. De universiteit voert als motto Praesidium Libertatis, dat 'bolwerk van de vrijheid' betekent.

In de 17e eeuw kwam de stad tot grote bloei, dankzij de impuls die vluchtelingen uit Vlaanderen gaven aan de textielnijverheid. De stad, die voor het beleg van 1574 ongeveer 15.000 inwoners had geteld, waarvan tijdens het beleg ongeveer een derde deel het leven had verloren, was in 1622 tot 45.000 inwoners gegroeid en omstreeks 1670 werd zelfs een aantal van tegen de 70.000 bereikt. In de Gouden Eeuw was Leiden, na Amsterdam, de op één na grootste stad van Nederland. De bevolkingsgroei maakte een aanleg van nieuwe grachten en singels noodzakelijk. Het huidige centrum van Leiden, herkenbaar aan het singelpatroon, werd in 1659 voltooid.

In de 18e eeuw raakte de textielnijverheid in verval, door protectionistische maatregelen in Frankrijk en de lonen, die vanwege de kosten van levensonderhoud in het gewest Holland relatief hoog moesten zijn. Het gevolg was een gestadige daling van het inwonertal van Leiden, dat eind 18e eeuw tot 30.000 was gedaald en omstreeks 1815 een dieptepunt van 27.000 zou bereiken.

Op 12 januari 1807 vond de Leidse buskruitramp plaats, waarbij ongeveer 150 burgers om het leven kwamen. Koning Lodewijk Napoleon bezocht persoonlijk de stad om de hulp aan de slachtoffers te coördineren. Op de plaats van de door de ontploffing veroorzaakte “ruïne” werden

Het Rapenburg na de Leidse buskruitrampe, geschilderd door Carel Lodewijk Hansen

later het Van der Werfpark en het Kamerlingh Onnes Laboratorium aangelegd. In 1842 werd de voor Leiden zeer belangrijke spoorlijn naar Haarlem in gebruik genomen. In 1866 werd de stad getroffen door de laatste grote epidemie (cholera) die in 1868 leidde tot de start van de bouw van het nieuw Academisch Ziekenhuis. In 1883 werd niet alleen Leiden, maar ook de rest van Nederland, opgeschrikt door het nieuws van de arrestatie van de Maria Swanenburg, bijgenaamd *Goeie Mie*, een gifmengster die in enkele jaren tijd minstens 27 slachtoffers had gemaakt. Mede dankzij de spoorlijn was in de 19e eeuw enige verbetering opgetreden in de desolate sociaal-economische situatie, maar het aantal inwoners was omstreeks 1900 nog steeds niet ver boven de 50.000 opgeklimmen. Pas in 1896 begon Leiden zich uit te breiden buiten de 17e-eeuwse singels.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd Leiden zwaar getroffen door geallieerde bombardementen. De omgeving van het station en de Marewijk (tegenwoordig de omgeving van het Schuttersveld en de Schipholweg) werden vrijwel geheel met de grond gelijk gemaakt. Het historische centrum is gespaard gebleven.

Het huidige Leiden profileert zich vooral als een centrum van wetenschappelijke kennis en nieuwe technologie. Daarnaast speelt ook het toerisme een steeds belangrijkere rol in deze historische vestingstad.

Leiden heeft een eigen canon.^[9] De Leidse Canon vertelt de geschiedenis van Leiden aan de hand van 35 belangrijke historische onderwerpen.

4 Geografie

Leiden ligt in het noorden van de provincie Zuid-Holland, ongeveer 45 km zuidwestelijk van Amsterdam en ongeveer 18 km noordoostelijk van Den Haag.

Door Leiden stroomt de Oude Rijn. Aan de rand van de stad splitst de Nieuwe Rijn zich af, om in de binnenstad

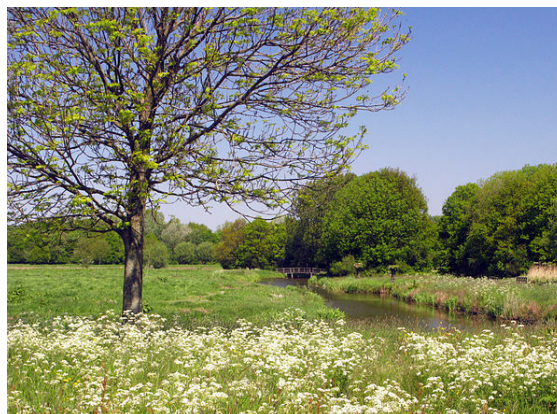
weer samen te komen met de Oude Rijn. Ook het Rijn-Schiekanaal en de Zijl takken vanuit Leiden af richting zuiden respectievelijk noorden.

Met de klok mee vanuit het noorden, grenst Leiden achtereenvolgens aan de gemeenten Teylingen, Leiderdorp, Zoeterwoude, Leidschendam-Voorburg, Voorschoten, Wassenaar, Katwijk en Oegstgeest. Via Teylingen grenst Leiden aan de Bollenstreek.

4.1 Stadsdelen, districten en buurten

De gemeente Leiden is verdeeld in 4 stadsdelen, 10 districten en 54 buurten.

4.2 Water en groen

Polderpark Cronesteyn

De Stevenshof, een wijk uit de jaren 80

Vooral in de binnenstad vormt het water een belangrijk onderdeel van het straatbeeld. Naast de Oude en de Nieuwe Rijn die de hartlijn vormen, heeft de stad diverse grachten en singels. De bekendste gracht is het Rapenburg. Buiten het centrum verbinden naast de Rijn, riviertjes, kanalen en voormalige trekvaarten als de Zijl, de Haarlemmertrekvaart en de Trekvluet de stad met grote water- en recreatiegebieden net buiten de stad zoals Vlietland, de Kagerplassen en het Valkenburgse Meer.

De singels vormen ook een belangrijke groenvoorziening voor de stad, waar diverse parken als het Plantsoen, Ankerpark, Huigpark en de Hortus Botanicus op de plaats van de voormalige stadswallen zijn aangelegd. Buiten de binnenstad heeft de stad met de Leidse Hout een groot stadspark en kleinere wijk- en buurtparkjes zoals het Bos van Bosman en het Park Merenwijk met kinderboerderij.

Aan de zuidoostkant van de stad ligt polderpark Cronesteyn, op het terrein van voormalig Kasteel Cronesteyn. Dit park bestaat uit verschillende cultuurlandschappen en het heeft een reigersbos. Verder zijn er een bezoekerscentrum en een minicamping. Via dit park staat de stad in verbinding met het Groene Hart.

5 Politiek en bestuur

5.1 Gemeenteraad

De gemeenteraad van Leiden bestaat uit 39 zetels. Hieronder volgt de samenstelling van de gemeenteraad sinds 1994:

- Deed in 1998 mee als combinatie RPF, GPV en de SGP.

5.2 College van B&W

Burgemeester van Leiden is sinds 2003 Henri Lenferink.

5.3 College 2014-2018

Het huidige college bestaat uit een coalitie van D66, SP, VVD en PvdA. Op 17 april 2014 werd door deze partijen en het beleidsakkoord Samenwerken en Innoveren 2014-2018 gepresenteerd. De samenstelling van het college is als volgt:

5.4 Eerdere colleges

De wethouders in het college waren tot 10 oktober 2007 afkomstig uit vier partijen: PvdA, SP, GroenLinks en ChristenUnie. De twee SP-wethouders stapten op toen besloten werd de RijnGouwelijn-Oost (RGL), ondanks andersluidende referendum-uitslag, alsnog door het stadscentrum aan te laten leggen.

Op 16 oktober 2007 bleek dat de overgebleven wethouders niet gesteund werden door de gemeenteraad. Onderhandelingen leidden tot een nieuw college per 20 december 2007 gevormd uit en gesteund door PvdA, VVD, CDA en GroenLinks. Op 12 januari 2010 trok GroenLinks zich terug uit het college vanwege het fractiestandpunt over de aanleg van een tijdelijke parkeergaage. De overgebleven partijen gingen samen verder tot

de Nederlandse gemeenteraadsverkiezingen op 3 maart 2010.

Na de gemeenteraadsverkiezingen werd op 16 april 2010 bekendgemaakt dat de nieuwe wethouders zouden worden geleverd door D66, VVD, CDA en SP. Het college telt nu naast de burgemeester vijf wethouders:

De gemeentesecretaris is Jan Nauta. Behalve secretaris van het college van burgemeester en wethouders is hij algemeen directeur en daarmee eindverantwoordelijke voor de ambtelijke organisatie van de gemeente Leiden.

5.5 Partnersteden

- Oxford (Verenigd Koninkrijk), sinds 1946
- Krefeld (Duitsland), sinds 1974
- Toruń (Polen), sinds 1988
- Juigalpa (Nicaragua), sinds 1988
- Buffalo City (Zuid-Afrika), sinds 1996

6 Religie en levensbeschouwing

Het Islamitisch Centrum Imam Malik

Blijkens onderzoek rekent circa 40 procent van de inwoners van Leiden zich tot een geloofsovertuiging: 33% tot het Christendom, 5% tot de Islam en 2% tot iets anders. Van de Leidenaren bezoekt ruim 25 procent wel eens een kerk, moskee of andere geloofsruimte. Dit is twee derde van alle mensen met een geloofsovertuiging. Van de Leidenaren die de Islam als geloofsovertuiging hebben ligt het percentage bezoekers en de frequentie van hun bezoeken hoger dan bij Leidenaren die een Christelijke geloofsovertuiging hebben. Leidenaren van 55 jaar en ouder geven het vaakst aan gelovig te zijn (48%) en gaan ook het vaakst naar een geloofsruimte.^[11]

De gemeente Leiden kent veel verschillende geloofsgemeenschappen en organisaties met een levensbeschouwelijk karakter.^[12]

De Hooglandse Kerk

De Marekerk

- Antroposofische vereniging
 - Antroposofische vereniging
- Apostolisch Genootschap
 - Apostolisch Genootschap Leiden

Het maçonniek centrum van de loges van de vrijmetselarij

De Sint-Petruskerk

De synagoge

- Bahai
 - Bahá'í Gemeenschap Leiden
- Baptisme
 - Baptisten gemeente Leiden
- Boeddhisme
 - Boeddhistisch Zen Centrum Suiren-Ji
- Christengemeenten
 - Christelijke gemeente Langebrug

- Doopsgezind/remonstrants
 - Doopsgezinde/Remonstrantse gemeente
- Evangelische gemeenten
 - Crossroads Leiden
 - Evangelisch-Lutherse Gemeente Leiden
 - International Church of Leiden
- Gereformeerde kerken
 - Christelijke gereformeerde kerk (christelijk)
 - Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt); Herengrachtkerk
- Humanisme
 - Humanistisch Verbond Leiden e.o.
- Islam
 - Islamitische Stichting Nederland, Mimar Sinan Moskee Leiden
 - Islamitische Vereniging; Islamitisch Centrum Imam Malik
 - Stichting Moslims groep Leiden; Moskee Al Hijra
- Jehova's getuigen
 - Jehova's getuigen; Koninkrijkszaal
- Joods
 - Joodse gemeente; synagoge
- Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen
 - Kerk van Jezus Christus van de Heiligen der Laatste Dagen
- Leger des Heils
 - Leger des Heils
- Nederlands Bijbelgenootschap
 - Nederlands Bijbelgenootschap, afdeling Leiden
- Nieuw-apostolische kerk
 - Nieuw-Apostolische kerk
- Oud-katholiek
 - Parochie van de Heiligen Fredericus en Odulfus
- Protestants
 - Eglise Wallone de Leyde (Franstalig)
 - Evangelisch-Lutherse Gemeente Leiden e.o.

- Leidse binnenstadgemeente; Hooglandse Kerk
- Leidse Studenten Ekklesia
- Bevrijdingswijkgemeente
- Hervormde Marewijkgemeente; Marekerk
- protestante Maranathawijkgemeente
- De Regenboog/Merenwijk
- Vereniging van Vrijzinnige protestanten
- Vredeskerkgemeente
- Rooms-katholiek

Alle Katholieke kerken in Leiden horen bij de **HH Petrus en Paulusparochie**. Deze is onderverdeeld in parochiekernen

- Maria Zetel der Wijsheid (Studentenparochie Hooglandse Kerk)
- Parochiekern Lam Gods (Antoniuskerk (Zuid-West) en Maria Middelaarskerk (Stevenshof))
- Parochiekern H. Lodewijk
- Parochiekern St. Petrus; Sint-Petruskerk
- Parochiekern O.L.V. Hemelvaart en Sint-Joseph
- Parochiekern O.L.V. Onbevlekt Ontvangen (Hartebrug)
- RK vicariaat Merenwijk
- Soefisme
 - Nimatullah Soefi Orde
- Theosofie
 - Theosofisch Genootschap (Point Loma, Den Haag), afdeling Leiden
- Vrijmetselarij
 - Loge La Vertu
 - Loge l'Age d'Or
 - Odd Fellow Sleutelloge
- Vrijzinnig
 - De Christengemeenschap, Beweging tot religieuze Vernieuwing

7 Kunst en cultuur

7.1 Bezienswaardigheden

Belangrijke bezienswaardigheden zijn:

- Pieterskerk, het grootste kerkgebouw van Leiden

Stadhuis (ca. 1900)

Oude ansicht van de Pieterskerk

De Waag

- Hooglandse Kerk, de grootste nog in gebruik zijnde kerk van Leiden

De Burcht

De Oude Rijn

De Maresingel bij nacht, met de schoorsteen van de Lichtfabriek op de achtergrond

- Burcht
- Hartebrugkerk, door de Leidenars ook wel Coelikerk genoemd, een katholieke kerk
- Waag
- Rapenburg met het Academieggebouw
- Stadhuis met de breedste renaissancegevel van Nederland
- Gemeenlandshuis van Rijnland ov *Rijnhuis*
- Hortus botanicus met bezoekerscentrum Oude Sterrewacht

Een van de Leidse muurgedichten: Aleksandr Bloks 'Notsj, oelitsa, fonar, apteka'

- twee stadspoorten: De Morspoort aan de noordwestzijde en de Zijlpoort aan de noordoostzijde van het stadscentrum.
- Doelenpoort
- negen molens (zie de Molens in Leiden)
- 35 hofjes (zie de Hofjes in Leiden)
- 88 bruggen binnen de singels
- enkele tientallen monumentale wevershuisjes. Eén wevershuis is als museum van binnen te bezichtigen.
- een aantal oorlogsmonumenten.

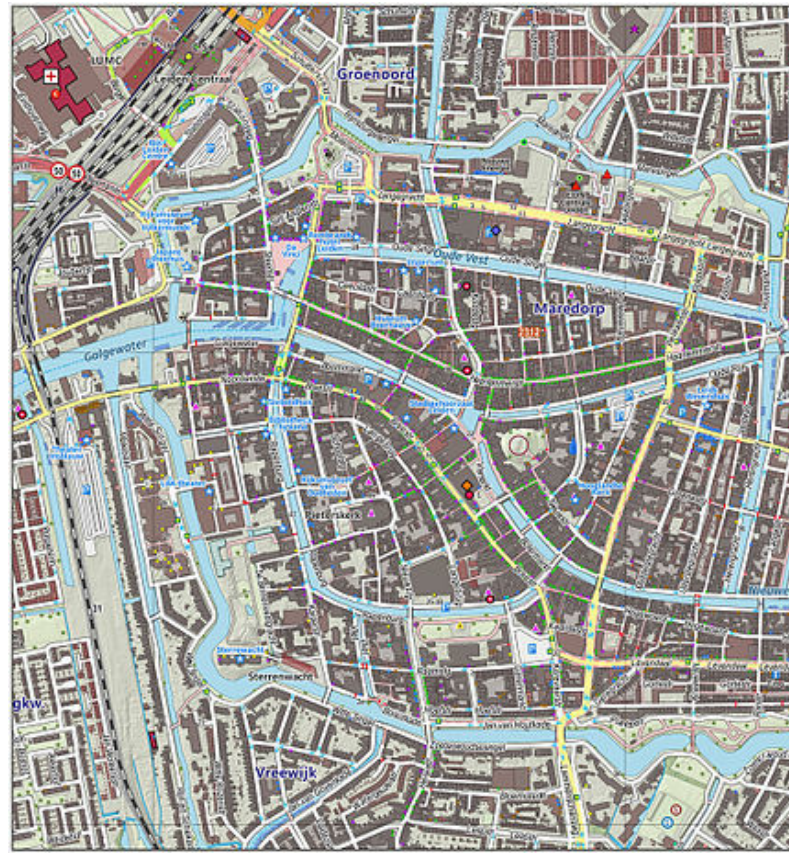
De Leidse Loper is een wandeling langs 24 historische bezienswaardigheden in de binnenstad van Leiden.

Een qua bouwstijl belangrijk gebouw is de **Marekerk** (1649). Het ontwerp van deze kerk (1639) is volgens die van een **koepelkerk**; een achthoekige **centraalbouw** met banken om de kansel heen. Hoewel deze kerk tegenwoordig de oudste kerk is die in **Holland** voor de protestantse eredienst is gebouwd gaat die eer eigenlijk naar de koepelkerk van **Willemstad** (1607), dat toentertijd bij het graafschap **Holland** hoorde. De kerk is ontworpen door **Arent van 's-Gravesande**.

De ongeveer 6,5 km lange buitenste grachtengordel van Leiden (het singelpatroon) is nog geheel intact. De vroegere wallen en bolwerken dienen nu vooral als groenvoorziening. Er liggen parken, oude begraafplaatsen en de **Witte Singel** loopt rond de hortus botanicus en de **Sterrenwacht**. De **Zijlsingel** wordt gekarakteriseerd door het **Meelfabriekcomplex** dat, samen met de vroegere "Lichtfabriek" aan de **Langegracht**, tot de weinige overgebleven grote monumenten van het industrieel verleden van de stad behoort.

Leiden telt ruim 1250 rijksmonumenten, 1550 gemeentelijke monumenten, 4550 beeldbepalende panden en 2 archeologische monumenten. Het centrum

binnen de singels is de op één na grootste historische binnenstad van Nederland en bovendien aangewezen als beschermd stadsgezicht. Sinds 2011 kent Leiden bovendien een tweede beschermd stadsgezicht: de zuidelijke schil.^[13]

Kaart van het oude centrum van Leiden, met de grachten-gordel.

7.2 Musea

Leiden herbergt een aantal belangrijke musea:

- Rijksmuseum van Oudheden
- Museum Volkenkunde
- Naturalis
- Museum Boerhaave (wetenschapsgeschiedenis)
- Stedelijk Museum De Lakenhal (beeldende kunst en geschiedenis)
- Hortus botanicus Leiden, de oudste botanische tuin van Nederland
- SieboldHuis, de eerste wereldwijde Japan collectie

7.3 Film, muziek, theater en kunst

Met het Trianon aan de Breestraat en Lido aan de Steenstraat heeft Leiden twee bioscopen waar de grotere film-

producties draaien. Er is ook een filmhuis: Het Kijkhuis aan de Vrouwenkerksteeg. Elk jaar wordt eind oktober het **Leids Film Festival** georganiseerd.

De **Stadsgehoorzaal** aan de Breestraat is de belangrijkste concertzaal. Sinds 2009 is deze uitgebreid met een nieuwe zaal aan de **Aalmarkt**. De nabijgelegen **Waag** wordt ter aanvulling gebruikt voor kleinere uitvoeringen.

De grootste theaterlocatie is de **Leidse Schouwburg** op de Oude Vest uit 1705, de oudste schouwburg van Nederland. Andere locaties voor theater, dans en beeldende kunst zijn het **Imperium Theater** en het **Scheltema Complex**.

In het kader van het project “Dicht op de Muur” heeft stichting **TEGEN-BEELD 101** gedichten op evenzoveel Leidse muren afgebeeld. Het gaat om uiteenlopende gedichten in vele talen, waarmee aandacht wordt besteed aan het internationale karakter van de stad. Een belangrijk evenement op het gebied van podiumkunsten is het **Leids Cabaret Festival**, dat sinds 1978 wordt georganiseerd. De Leidse popmuziek heeft door de jaren heen verschillende vertegenwoordigers gehad. Bekende, in Leiden geboren, artiesten zijn onder meer de dj's **Armin van Buuren** en **Joost van Bellen**, cabaretier **Jochem Myjer**, de **Zangeres Zonder Naam** en **Catapult/Rubberen Robbie**.

7.4 Kunst in de openbare ruimte

In Leiden zijn diverse beelden, sculpturen en objecten geplaatst in de openbare ruimte, zie:

- **Lijst van beelden in Leiden**

7.5 Bibliotheken

Als boekenstad heeft Leiden een aantal belangrijke bibliotheken:

- **Bibliotheca Thysiana**, sedert 1655
- de **Universiteitsbibliotheek Leiden**, de oudste Universiteitsbibliotheek in Nederland
- de **Bibliotheken Leiden & Leiderdorp**, de openbare bibliotheek

8 Evenementen

- **Leidse Jazzweek**, traditiegetrouw de week vanaf de derde woensdag van januari. Met gratis optredens in de Waag en een kroegentocht langs kroegen met een jazzband. Het festival wordt afgesloten met het **Keytownfestival** met gerenommeerde jazz-artiesten en aanstormend talent.

- **Scratch Muziekdagen**, jaarlijks in februari een meerdaags zang evenement in de Pieterskerk, voor en door zangliefhebbers en begeleid door compleet symfonie-orkest.
- **Zomerjam**, evenement aan het begin van de zomer met alle elementen uit de hiphop-cultuur bij elkaar: rap, breakdance, graffiti en turntablism
- **Leidse Draaiorgeldag**, tweede weekeinde van mei en eens in de vijf jaar (2013) een grote happening met meer dan 50 draaiorgels
- **Lakenfeesten**, jaarlijks begin juli
- **De Gouden Pet**, eerste weekend van juli. Nationaal concours waarbij meer dan 40 straatacts strijden om de Gouden Pet en geldprijzen
- **Rembrandtfestival**, in het weekend rond 15 juli, de geboortedag van Rembrandt
- **Werfpop**, jaarlijks in juli
- **EL CID-week**, jaarlijks in augustus. De introductieweek voor eerstejaars studenten van de Universiteit Leiden, de Hogeschool Leiden en Webster University
- **Rapenburgfestival**, jaarlijks in het laatste weekeinde van augustus. Cultureel festival rond het Rapenburg met als belangrijkste onderdeel het **Rapenburgconcert**
- **Ontzettend Leiden**, in het weekeinde voor 3 oktober. Het ' *Noorderslag van de Randstad* ', meerdaags muziekfestival waarbij Leiden haar rijke muziekcultuur presenteert (zie ook: **Leidse popmuziek**)
- **Leidens ontzet**, jaarlijks op 2 en 3 oktober
- **Leids Film Festival**, jaarlijks in het laatste weekend van oktober
- **Dichter Bij Jou**, organiseert een landelijk poëziepodium (het hele jaar door) en de strijd om de titel 'Leidse Slamdichter' (in oktober en november)
- **Military History Day**, Op de laatste zaterdag van maart vindt in het centrum een muzikale parade plaats met oude legervoertuigen, gevolgd door een groots concert in de Hooglandse Kerk.

9 Media

Leiden heeft nog één plaatselijk dagblad:

- **Leidsch Dagblad** (ochtendkrant)

Verder verschijnen er gratis periodieken:

- Mare (universiteitsblad)
- Leids Nieuwsblad (huis-aan-huisblad)
- Witte Weekblad (huis-aan-huisblad)
- LOS Magazine (vrijtijds magazine)

En zijn er digitale media:

- Sleutelstad.nl (nieuwswebsite)
- Sleutelstad FM (radiostation)
- Je bent "Leienaar" als ...^[14] (Facebookgroep, hier vindt u o.a. foto's, anekdotes en meer)

10 Detailhandel

Er zijn vele winkels in de binnenstad. De Haarlemmerstraat is de belangrijkste winkelstraat. Andere winkelstraten zijn de Breestraat en de Doezastraat. Koopavond is op donderdag. Buiten de binnenstad is *de Luifelbaan* in Leiden Zuidwest het grootste winkelcentrum.

De stad heeft ook een aantal markten:

- Binnenstad: woensdag en zaterdag.
- Stevenshof: donderdag.
- Merenwijk: vrijdag.
- Zuid-West: dinsdag.

11 Verkeer en vervoer

11.1 Treinverkeer

Station Leiden Centraal in 2003

Leiden ligt aan drie spoorlijnen: de Oude Lijn, de Schiphollijn en de lijn naar Utrecht. Er zijn drie

Grens van de Leidse milieuzone

spoorwegstations: Leiden Centraal, De Vink en Leiden Lammenschans. De laatste twee dateren van na de Tweede Wereldoorlog. Tot 1936 had Leiden ook het station Leiden Heerensingel als beginpunt van de Haarlemmermeerspoorlijnen en tot 1919 de stopplaats Leiden Witte Poort ten westen van de binnenstad ter hoogte van het Galgewater.

11.2 Streek- en stadsvervoer

Naast treinen rijden er in Leiden alleen bussen, met vervoerder Arriva, en vanuit het stadsgewest Haaglanden ook enkele lijnen van Veolia.

De gemeente vormt één zone, 5444. Op de halteborden (ook min of meer af te lezen vanuit de bus) geeft de combinatie van dit nummer en de naam van de halte bij benadering de locatie ("Leiden" wordt niet vermeld). Ook voor wat betreft de tarieven heeft de zone voor Veolia nog betekenis, want die accepteert nog sterabonnements. Voor Arriva is slechts van belang dat Leiden valt onder Zuid-Holland Noord, ook aangeduid als "Duin-Bollen-Midden-Holland streek" en RBMH (Rijnstreek/Bollenstreek/Midden-Holland), zie bijvoorbeeld Arriva Dal Vrij.^{[15][16]}

11.2.1 Geschiedenis

Van 1879 tot 1961 reden ook trams in Leiden. De eerste paardentram verscheen in 1879 (de Leidse stadstram), in 1881 de eerste stoomtram, in 1911 de eerste elektrische tram. Vanaf 1924 tot 1960/'61 werden de tramdiensten naar onder andere Katwijk, Noordwijk, Den Haag en Haarlem verzorgd door de "Blauwe Tram" van de NZH. Van Leiden naar Den Haag reed ook tramlijn I² (de "Gele Tram") van de HTM. Het plan een nieuwe lightrailverbinding (de RijnGouwelijn) door de binnenstad te laten lopen werd na veel discussie in 2011 afgeblazen.

Sinds 1961 rijden in Leiden alleen busdiensten, met NZH en later ZWN-Groep als grootste vervoerders. Vanaf 1999 was Connexxion de exploitant en sinds 2012 is dat

Arriva, en sinds 2009 enkele lijnen van Veolia.

11.3 Wegverkeer

Over de weg is Leiden, vanuit het zuiden en noorden, bereikbaar via de A4 en A44, vanuit het westen en oosten via de N206 en vanuit het oosten via de N11 en de N445. De belangrijkste verkeersaders in Leiden zijn de Doctor Lelylaan/Churchillaan (N206), de Willem de Zwijgerlaan, de Schipholweg en de Plesmanlaan.

11.4 Milieuzone

Sinds 1 januari 2010 kent de gemeente Leiden een milieuzone. Die zone omvat het gebied binnen de singels en het oostelijke deel van de Morsweg.^[17] Vanaf 1 juli 2013 hebben alleen vrachtauto's met een dieselmotor Euroklasse IV of hoger en vrachtauto's die op gas rijden nog toegang tot de milieuzone. Ontheffingen zijn echter mogelijk.^[18]

11.5 Fietsverkeer

In Leiden wordt veel gefietst. Leiden behoort daarmee tot de top van fietssteden in Nederland. In een vergelijking met tien ongeveer even grote steden in 2007 stond Leiden op de derde plaats.^[19] Het aandeel van de fiets is 31% van alle verplaatsingen en 45% van de korte verplaatsingen tot 7,5 kilometer.^[20]

12 Onderwijs, welzijn en sport

12.1 Onderwijs

Het Academieggebouw van de Universiteit Leiden aan het Rapenburg

Leiden telt twee universiteiten en een hogeschool. De Universiteit Leiden werd opgericht in 1575 en is daarmee de oudste universiteit van Nederland. De universiteit

heeft zes faculteiten en meer dan 18.000 studenten.^[21] Het hart van de universiteit is het Academieggebouw aan het Rapenburg. De Universiteit Leiden beschikt verder onder meer over een eigen botanische tuin, een eigen observatorium en een eigen universiteitsbibliotheek.

Sinds 1983 heeft ook de Amerikaanse Webster University een vestiging in Leiden. De Hogeschool Leiden is een hbo-instelling met ruim 6000 studenten gevestigd in het Leiden Bio Science Park. In dit Bio Science Park bevinden zich vestigingen van verschillende kennisinstituten, tezamen met een aantal biotechnologische bedrijven.

Ook voor middelbaar beroepsonderwijs zijn er verschillende instellingen. Regionale opleidingscentra zijn het ROC Leiden, met ruim 10.000 leerlingen,^[22] het ROC Mondriaan en het ID college. De Leidse Instrumentmakerschool verzorgt opleidingen fijnmechanica.

Er zijn acht scholen voor voortgezet onderwijs: het Bonaventuracollege met diverse vestigingen, het Da Vinci College, het Leonardo College, het Driestar College, het Marecollege (voortgezet onderwijs op antroposofische basis), het Stedelijk Gymnasium Leiden, het Visser 't Hoofd Lyceum en Het Vlietland College. Het Boerhaave College voor VAVO is een onderdeel van het ROC Leiden. Het Winford College voorheen Instituut Vrijbergen en het Luzac College verzorgen beide particulier onderwijs.

In Leiden zijn ook de Volksuniversiteit K&O Leiden en het Nederlands Talen Instituut (NTI) gevestigd. Ook in de omgeving zijn er enkele grote onderwijsinstellingen: Leidse Onderwijsinstellingen (LOI) verzorgt vanuit Leiderdorp afstandsonderwijs door heel Nederland en in Oegstgeest bevindt zich de Kunstacademie Leiden.

12.2 Gezondheidszorg

Binnen de gemeentegrenzen bevinden zich de ziekenhuizen LUMC en het Diaconessenhuis. Het Rijnland Ziekenhuis, dat voortkomt uit het Leidse Sint Elisabeth Ziekenhuis, heeft een vestiging in buurgemeente Leiderdorp. Brijder Verslavingszorg heeft een Leidse vestiging in het voormalige Joodse Weeshuis in de Burgemeesterswijk. Geestelijke gezondheidszorginstelling Rivierduinen heeft meerdere vestigingen in Leiden en omgeving, waaronder het voormalige centrum voor Leidse geesteszieken Endegeest in Oegstgeest. Rivierduinen heeft vanaf 2010 aan een groot psychiatrisch centrum gebouwd nabij station Leiden Centraal.^[23]

12.3 Sport

Leiden heeft enkele teams of sporters aan de landelijke top. ZZ Leiden speelt in de eredivisie van het basketbal. Leiden is daarnaast een echte watersportstad met waterpolo en wedstrijdzwemmen bij De Zijl Zwemsport en LZ 1886. Ook kan er geroeid worden bij KSRV Njord,

Asopos en Leidsche Roei- en Zeilvereeniging Die Leythe. De rugbyers van LRC DIOK hebben al meerdere landstitels gewonnen. De Leidse tafeltennisclub LTTV Scylla is een van de grootste van het land.

Leiden is gelegen aan de Europese wandelroute E11, ter plaatse ook wel Marskramerpad geheten. De route komt via het Rijn-Schiekanaal vanaf Voorschoten, loopt door het centrum naar de Rijn en vervolgt via de Rijn naar Leiderdorp.

Sportschool Hong Ying, waar Choy Li Fut, Tai Chi, San shou en dergelijke wordt onderwezen, behaalde in 2011, 2012 en 2013 vele medailles op het WK-Kungfu (Wushu) te Hongkong. (zie artikel Choy Li Fut).

12.3.1 Jaarlijkse sportevenementen

- April: Leidse Singelloop is een hardlooptwedstrijd over de Leidse singels waarvan de opbrengst aan verschillende goede doelen wordt geschonken.
- Mei: Marathon van Leiden, een bekend sportevenement dat voorheen in juni, en sinds 2008 in mei georganiseerd wordt.
- Juni: Gouden Spike, een internationale atletiekwedstrijd georganiseerd door Leiden Atletiek.
- Juli: Leiden Chess Tournament (sinds 2007), een groot internationaal schaaktoernooi dat ook meetelt voor de Wereldranglijst.

12.3.2 Eenmalige sportevenementen

- 1 juli 1973: Wielrennen - Ronde van Frankrijk. Leiden lag op de route van de eerste etappe van Scheveningen naar Rotterdam. Er was ook een bonificatiesprint op de Breestraat die werd gewonnen door de Belg Willy Teirlinck.
- 29/30 juni 1978: Wielrennen - Ronde van Frankrijk. Proloog en start van de eerste etappe. Jan Raas won zowel de proloog als de eerste etappe van Leiden naar St. Willebrord.
- In 2001: Wielrennen - zowel de start als de finish van de 2e etappe van de Holland Ladies Tour vonden in Leiden plaats. De Duitse Petra Rossner won de etappe en veroverde daarmee de leiderstrui.
- 24 september 2006: Tennis - Davis Cup in de Groenordhallen. Nederland verloor met 1-4 van Tsjechië en degradeerde uit de Wereldgroep.
- Mei 2008: Rugby - EK voor dames. Het terrein van LRC DIOK werd gebruikt voor de trainingen van Spanje en de wedstrijden Nederland-Schotland en Frankrijk-Wales.

- 10 mei 2010: Wielrennen - Ronde van Italië. De etappe Amsterdam - Middelburg kwam door het Leidse centrum.

13 Bekende Leidenaren

Rembrandt van Rijn

Er zijn vele mensen, die door geboorte, verblijf of werk een band hebben met Leiden. De bekendste is wellicht de in Leiden geboren Rembrandt, maar ook verschillende andere oude meesters hebben banden met Leiden. Zo zijn ook Jan Steen, Gerrit Dou en Frans van Mieris de Oudere in Leiden geboren. Allen waren lange tijd werkzaam in de stad en zijn - op Rembrandt na - ook in Leiden gestorven.

Drie eeuwen later, in 1917, richtte Theo van Doesburg in Leiden samen met o.a. Mondriaan en J.J.P. Oud het tijdschrift *De Stijl* op, dat van grote invloed zou zijn op de 20e-eeuwse kunst en architectuur.

Op 26 augustus 1910 maakten de beroemde Oostenrijkse componist Gustav Mahler en psychoanalyticus Sigmund Freud een gedenkwaardige wandeling door de binnenstad van Leiden, waarbij ze vooral over Mahlers huwelijksproblemen spraken.

Uit de wetenschap zijn een aantal belangrijke namen verbonden met Leiden. In de 16e en 17e eeuw was de universiteit van Leiden namelijk een van de grootste en meest toonaangevende in Europa. Beroemde wetenschappers uit die tijd trokken naar Leiden, zoals Justus Lipsius, Sebald Justinus Brugmans, Carolus Clusius, Constantijn Huygens en René Descartes. Jacobus Arminius en Franciscus Gomarus startten hun twistgesprekken, die de vaderlandse politiek tijdens het twaalfjarig

bestand (1609-1621) zouden beheersen, binnen de Leidse universiteit. Herman Boerhaave doceerde aan de Universiteit Leiden en verrichtte er onderzoek. Heike Kamerlingh Onnes had een laboratorium in Leiden, waarin hij onderzoek deed, hetgeen hem uiteindelijk in 1913 een Nobelprijs opleverde. Ook de Nobel-laureaten Hendrik Lorentz, Pieter Zeeman (beide natuurkunde) en Willem Einthoven (fysiologie/geneeskunde) waren verbonden aan de Leidse Universiteit. De bekende botanicus Nicolaas Meerburgh werd in Leiden geboren en was hortulanus van de Hortus Botanicus Leiden. In 1920 werd Albert Einstein bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Leiden en is dit officieel gebleven tot 1946.

Een aantal (voormalige) leden van het Nederlandse koninklijk huis studeerde aan de Leidse Universiteit en enkelen van hen ontvingen er een eredoctoraat.

Veel schrijvers, dichters en essayisten waren in Leiden actief of zijn dat nog steeds, zoals Frédéric Bastet, Nicolaas Beets (Hildebrand), Abdelkader Benali, J.M.A. Biesheuvel, Willem Bilderdijk, J.C. Bloem, Jan ten Brink, Boudewijn Büch, Huib Drion, C.J. Wijnaendts Francken, Rudy Kousbroek, Tomas Lieske, H.A. Gomperts, Maarten 't Hart, Eric van Hoof, F.B. Hotz, Anton Korteweg, Jacob van Lennep, Frits van Oostrom, Willem Otterspeer, Piet Paaltjens, Ilja Leonard Pfeijffer, Karel van het Reve, Emile Seipgens, Ad Verbrugge, Albert Verwey, Christiaan Weijts, Jan Wolkers, en Jacqueline Zirkzee.

14 Fotogalerij

- Molen *De Valk*
- Het stadhuis aan de Breestraat
- Gemeenlandshuis van het Hoogheemraadschap van Rijnland aan de Breestraat
- Stadsgehoorzaal aan de Breestraat
- De Morspoort, gezien vanaf de Morsweg
- De Zijlpoort, gezien vanaf de Schrijversbrug
- Oude Sterrenwacht (1860), gezien vanaf de Witte Singel
- De Nieuwe Rijn
- Zoeterwoudsesingel met plantsoen
- Koornbrug (1825)
- Bibliotheca Thysiana aan het Rapenburg
- De voormalige meelfabriek De Sleutels
- Gracht (Oude Vest) langs de Beestenmarkt
- Rijksmuseum Volkenkunde, totempaal (8 m), gevelinstallatie (Remy Jungerman)

- Muurgedicht in Leiden, van Hendrik Marsman (1 uit 101)
- Watertoren bij Wilhelminabrug
- Het Gravensteen op plein Het Gerecht (13e eeuw)
- Hortus Botanicus - De Wintertuin
- De Dobbe, water in de Stevenshof
- Uiterstegracht
- Panorama met de Zijlpoort aan de Singel
- Boerderij aan het Rijn-Schiekanaal

15 Zie ook

- 103 muurgedichten in Leiden
- Lijst van hoogste gebouwen van Leiden
- Lijst van rijksmonumenten in Leiden
- Wireless Leiden

16 Externe links

- Gemeente Leiden
- Erfgoed Leiden en Omstreken
- Stadportaal Leiden
- Statistische gegevens van Leiden
- Leiden in de Gouden Eeuw literatuur en schrijvers.
- De Leidse Canon De Leidse geschiedenis in 35 onderwerpen met mediafragmenten
- De Leidse Loper Wandel langs 24 historische bezienswaardigheden in de binnenstad van Leiden
- De Leidse Loper voor de mobiele telefoon
- Vereniging Jan van Hout De Vrienden van het Leids Archief
- Luchtfoto's van Leiden
- 'Leiden Sleutelstad' *Time lapse* video van bekende locaties in Leiden

52° 9′ NB, 4° 30′ OL

17 Tekst-en beeldbronnen, medewerkers, en licenties

17.1 Tekst

- **Leiden** *Bron*: <https://nl.wikipedia.org/wiki/Leiden?oldid=45243215> *Bijdragers*: Andre Engels, Walter, Patrick, Fransvannes, Jwfw, Christian List, Erik Zachte, Ellywa, Mtcv, Romaine, Harm, Fruggo, Bemoelial, Roepers, Cicero-nlwiki, Guaka, Jeroen, Kliek, Falcong, Eugene, Kristof vt, Vostok-nlwiki, Jan Arkesteijn, Hasekamp, Serassot, Aliter, HooftBot, Advance, Robbot, Arnout Steenhoek, GerardM, Homeros, Casper, RobotE, Johan Lont, Bob.v.R, Dinsdagskind, Känsterle, Danielm-nlwiki, Chris, NeoGeo-x, MartinD, Dexasuperior, Michiel1972, N. Steensma, Quistnix, Dauw, Martijn, Caseman, Pepicek, Robotje, Flurp, RobotMichiel1972, Mdd, Koos Jol, Itsme, RJB, Lexw, Sonuwe, Gangleri, Markv, Bdijskstra, Ype, Pieter1, Pjetter, Demophon, Tdevries, H2O-s, Jurre, Steinbach, Sixtus, Dolfy, RobotQuistnix, Vitum, Rex, Maarten Hagi, Wikix-oud, T Houdijk, Tomgreep, Vvulto, Joost, Edoderoo, Ucucha, PPP, Just a member, Gpvosbot, Dimitri, Algont, RoboRex, Peio, Richardw, Latux, BvdG, PanoPeet, Lignomontanus, P.H. Louw, Wolfgang-nlwiki, Vertrokken, Vangeest, UcuchaBot, BotEmpoor, Peter b, China Crisis, Wester2005, IkaLibertarian, MoriBot, Karbargenbok, Christoffel K, Paul-MD, Tuvic, Jeroenbot, Tubantia, Chobot, RonaldB, WebBot, Aleichem, Debot, Onderwijsgek, YurikBot, Maarten1963, Sonett72-nlwiki, Troefkaart, Apdency, FlaBot, Pim van der Most, We El, JörgenMoorlag, Maniago, Kleuske, Eriksw, Ninane, Hilkmann, Niels, SanderK, Pepijntje, Melsaran, RuudVisser, Sumurai8, Erwin, Huushinne, Bert314, Robb, EvertJan, Fonolog, Emmelie, Hans B., G.Lanting, Carmensandiego, Scoub, Mexicano, Justusvr, VanDale, BaukeHusken, SIMSLIM, .Koen, Jaapvdv, Jasperdoomen, CvandenHil, Tony99, SieBot, Thijs!bot, Araf, Joris, Edwinb, HdZ, Erwin85Bot, Tukka, Krikken, RoboServien, Van der Hoorn, Rikvado, Murkzn, Taks, Maiella, Sustructu, FakirNL, Sint Aldegonde, Igflo, John-c, Paul B, Vis met 1 oog, ElMe, Wammes Waggel, JAnDbot, Pieterm, Ilonamay, Joost van Os, P.mielen, Hanhil, Evert100, 676, Joey11, ArnaudH, Whollabilla, MoiraMoira, BotteHarry, Mephisto, CommonsDelinker, AleichemAWB, Vanraan, Aevdhout, Iijccoo, Iooryz, Multichill, Ullam, Ken123, Calvinturbo, Robbiedoes, Look Sharp!, Chielio, Antipedos, Rudolphous, Skuipers, Crownsteler-nlwiki, GeoNL, Kjalving, Homun, Kweniston, RToV, Handige Harrie, Afaalchinesees, Aibot, Japiot, VolkovBot, AEvolution, KKoolstra, Rsb079, Mtthshksm, Le Fou, Bic, GijsvdL, Wikifrits, ChrisLarssen, 3wisemen, ARVER, VanBeem, Rmfloris, AlleborgoBot, Notum-sit, Merijn2, Lolsimon, Sander1453, Glauckhos, DaanG, Mar(c), Gerakibot, Vysotsky, Koektrommel, Veendorp, Wijnand66, Paulp, Rdhring, Chielio0ow, Wutsje, ErfgoedhuisZH, Richardkiwi, LeiStat, AV-nlwiki, Vinvlugt, ZorroBot, WDWLWD, Zratchkov, GrouchoBot, Iamthestig, Yntaa, OBB, Nederduivel, MatthijsH, PixelBot, Janwillemvanaalst, Jvandoesburg, Michielverbeek, DrJos, Pltrgst, Forrestjunky, R65HJ, Cyn, Alexbot, Greenday2, SilvononBot, Toth, Loranchet, Maurits, Helstraat, Ptask, JurgenNL, Melvin18, MelancholieBot, Appelsla, Noos2008, Pompidom, JanB46, Havang(nl), JRB, Maamke1995, Dqfn13, Glatissant, Busfreak, Luckas-bot, MrBlueSky, LolsimonBot, Alectra, Goudsbloem, Hartenhof, Japiobot, Skippyko, Edoderoobot, Hoopje, ArthurBot, Franciscus2007, Devon1980, RudolphousBot, A.L. Boon, Abigor, Adorian, Mathonius, ThomasFranciscus, Obersachsebot, Xqbot, Joostik, RibotBOT, CAV, Krinkle, Emelha, JJII, Pompidombot, Goodness Shamrock, Lars-f-94, RomaineBot, Sumurai8-X, Trijnstel, Pipo000, Wiki13, Brijder, Heureka, MrBlueBot, NormanB, JurriaanH, ErikvanB, Watisfictie, MexicanoBot, Martoost, EmausBot, ZéroBot, HRoestBot, Kuda, Bonaber, JackieBot, DannyK123, Mattflorenc, Lotje, ChrisN, Afjvanraan, Feiten1234, HanhilBot, Gessi, Henk Boelens, BoelieWKP, Coldbolt, Natuur12, Fvelsen, Schaapkabap, Legobot, Peter wilson wong, Johannes234, 73j73, Addbot, JP001, Ruudajax, Hanengerda, Leidenmarketing, MsJazz55, AMWB, Timtrigon123, Wikiwerner, Samoht1978 en Anoniem: 264

17.2 Beelden

- **Bestand:Academiegebouw_Universiteit_Leiden.png** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/76/Academiegebouw_Universiteit_Leiden.png *Licentie*: CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers*: Originally from nl.wikipedia; description page is/was here. *Oorspronkelijke artiest*: Original uploader was Sixtus at nl.wikipedia
- **Bestand:Alexander_Blok_-_Noch,_ulica,_fonar,_apteka.jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/48/Alexander_Blok_-_Noch%2C_ulica%2C_fonar%2C_apteka.jpg *Licentie*: CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Pepicek
- **Bestand:Bevolkingspiramide_2008_-_CBS_gemeentecode_0546.svg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/01/Bevolkingspiramide_2008_-_CBS_gemeentecode_0546.svg *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: own work using CBS data *Oorspronkelijke artiest*: Michiel1972
- **Bestand:Brosen_windrose_nl.svg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Brosen_windrose_nl.svg *Licentie*: CC BY-SA 3.0 *Bijdragers*: Image:Brosen windrose.svg *Oorspronkelijke artiest*: GeertW
- **Bestand:Commons-logo.svg** *Bron*: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Commons-logo.svg> *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: This version created by Pumbaa, using a proper partial circle and SVG geometry features. (Former versions used to be slightly warped.) *Oorspronkelijke artiest*: SVG version was created by User:Grunt and cleaned up by 3247, based on the earlier PNG version, created by Reidab.
- **Bestand:De_burcht_leiden_2003.jpg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/De_burcht_leiden_2003.jpg *Licentie*: CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers*: Eigen werk (own photography) *Oorspronkelijke artiest*: nl:gebruiker:Ellywa
- **Bestand:Disambig-dark.svg** *Bron*: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ea/Disambig-dark.svg> *Licentie*: CC-BY-SA-3.0 *Bijdragers*: Original Commons upload as Logo Begriffsklärung.png by Baumst on 2005-02-15 *Oorspronkelijke artiest*: Stephan Baum
- **Bestand:Flag_Zuid-Holland.svg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/6/63/Flag_Zuid-Holland.svg *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Dit werk vrijgegeven in het **publieke domein** door de auteur, **GeeKaa**. Dit is wereldwijd van toepassing.
In sommige landen is dit wettelijk niet mogelijk; in die gevallen geldt:
GeeKaa staat iedereen toe dit werk voor enig welk doel te gebruiken, zonder enige voorwaarden, tenzij zulke voorwaarden door de wet worden voorgeschreven.
- **Bestand:Flag_of_Leiden.svg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Flag_of_Leiden.svg *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: SVG is own work *Oorspronkelijke artiest*: John-c
- **Bestand:Flag_of_the_Netherlands.svg** *Bron*: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/Flag_of_the_Netherlands.svg *Licentie*: Public domain *Bijdragers*: Eigen werk *Oorspronkelijke artiest*: Zscout370

- **Bestand:Gem-Leiden-OpenTopo.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/89/Gem-Leiden-OpenTopo.jpg> Licentie: CC BY-SA 4.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Janwillemvanaalst
- **Bestand:Internet-web-browser.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/74/Internet-web-browser.svg> Licentie: Public domain Bijdragers: The Tango! Desktop Project Oorspronkelijke artiest: The people from the Tango! project
- **Bestand:Leiden,_Marekerk.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/37/Leiden%2C_Marekerk.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte
- **Bestand:Leiden,_Polderpark_Cronensteyn.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4c/Leiden%2C_Polderpark_Cronensteyn.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte
- **Bestand:Leiden-Hooglandse-Kerk.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Leiden-Hooglandse-Kerk.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte
- **Bestand:Leiden-centrum-OpenTopo.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/50/Leiden-centrum-OpenTopo.jpg> Licentie: CC BY-SA 4.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Janwillemvanaalst
- **Bestand:LeidenOudeRijn.jpg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/14/LeidenOudeRijn.jpg> Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte
- **Bestand:Leiden_-_Stadhuis_1900.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/e1/Leiden_-_Stadhuis_1900.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: Original image: Photochrom print (color photo lithograph)

Reproduction number: **LC-DIG-ppmsc-05824** from Library of Congress, Prints and Photographs Division, Photochrom Prints Collection
Oorspronkelijke artiest: Onbekend

- **Bestand:Leiden_Pieterskerk_postcard.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/71/Leiden_Pieterskerk_postcard.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: <http://www.meertens.knaw.nl/bol/detail.php?typ=illustraties&id=1031> Oorspronkelijke artiest: Onbekend
- **Bestand:Leiden_at_night_Maresingel.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/7/7f/Leiden_at_night_Maresingel.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte
- **Bestand:Leiden_centrum_20050928_40391.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/07/Leiden_centrum_20050928_40391.JPG Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Originally from nl.wikipedia; description page is/was here. Oorspronkelijke artiest: nl:User:Debot
- **Bestand:Leiden_wapen.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/45/Leiden_wapen.svg Licentie: Public domain Bijdragers: SVG is own work. Oorspronkelijke artiest: Original by User:Arch
- **Bestand:Map_-_NL_-_Leiden_wijk_en_buurtindeling_(2009).svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ac/Map_-_NL_-_Leiden_wijk_en_buurtindeling_%282009%29.svg Licentie: Attribution Bijdragers: Transferred from nl.wikipedia Oorspronkelijke artiest: CBS esri data, edited by uploader Original uploader was Michiel1972 at nl.wikipedia
- **Bestand:Map_-_NL_-_Municipality_code_0546_(2009).svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2b/Map_-_NL_-_Municipality_code_0546_%282009%29.svg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: own work , using CBS data Oorspronkelijke artiest: Michiel1972 (talk) 22:56, 24 January 2009 (UTC)
- **Bestand:Milieuzone_Leiden.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/da/Milieuzone_Leiden.JPG Licentie: CC BY-SA 4.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Bic
- **Bestand:Moskee_Islamitische_Vereniging_-_Nieuwe_Marnixstraat_80_Leiden_-_2012.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Moskee_Islamitische_Vereniging_-_Nieuwe_Marnixstraat_80_Leiden_-_2012.JPG Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Biccie
- **Bestand:Netherlands,_Leiden,_Stevenshof,_Jantina_van_Hoornkade.JPG** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Netherlands%2C_Leiden%2C_Stevenshof%2C_Jantina_van_Hoornkade.JPG Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Vincent van Zeijst
- **Bestand:Nuvola_single_chevron_right.svg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/e/ee/1rightarrow_blue.svg Licentie: LGPL Bijdragers: [1rightarrow.png](https://upload.wikimedia.org/wiki/File:1rightarrow.png): Oorspronkelijke artiest: en:David Vignoni, User:Stannered
- **Bestand:Petruskerk_ca1935.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/51/Petruskerk_ca1935.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: cropped from [1] Oorspronkelijke artiest: Onbekend
- **Bestand:Portal_icon.svg** Bron: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c9/Portal.svg> Licentie: CC BY 2.5 Bijdragers:
 - Portal.svg

Oorspronkelijke artiest: Portal.svg: Pepetps

- **Bestand:Rapenburg_Leiden_1807.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Rapenburg_Leiden_1807.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: www.rijksmuseum.nl : Home : Info : Pic Oorspronkelijke artiest: Carel Lodewijk Hansen
- **Bestand:Rembrandt_van_rijn-self_portrait.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/98/Rembrandt_van_rijn-self_portrait.jpg Licentie: Public domain Bijdragers: Onbekend Oorspronkelijke artiest: Rembrandt
- **Bestand:Station_leiden_februari_2003.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4a/Station_leiden_februari_2003.jpg Licentie: CC-BY-SA-3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Ellywa op de Nederlandstalige Wikipedia
- **Bestand:Steenshuur_4-6,_Leiden_2.jpg** Bron: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2e/Steenshuur_4-6%2C_Leiden_2.jpg Licentie: CC BY-SA 3.0 Bijdragers: Eigen werk Oorspronkelijke artiest: Erik Zachte

- **Bestand:Synagoge_Levendaal_16_Leiden.JPG** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c7/Synagoge_Levendaal_16_Leiden.JPG *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Biccie
- **Bestand:Veen01.jpg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Veen01.jpg> *Licentie:* Public domain *Bijdragers:* http://www.rijksmuseum.nl/aria/aria_assets/SK-A-3911?lang=en&context_space=&context_id= *Oorspronkelijke artiest:* Otto van Veen
- **Bestand:Waag_Leiden_015.jpg** *Bron:* https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fe/Waag_Leiden_015.jpg *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Michiel1972
- **Bestand:WapenLeiden.JPG** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/WapenLeiden.JPG> *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* Teunkleingeld
- **Bestand:Wikivoyage-Logo-v3-icon.svg** *Bron:* <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/dd/Wikivoyage-Logo-v3-icon.svg> *Licentie:* CC BY-SA 3.0 *Bijdragers:* Eigen werk *Oorspronkelijke artiest:* AleXXw

17.3 Content license

- Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0